

De lijstensamenstelling in de Belgische Socialistische Partij

door Jan CEULEERS,

Docent Vrije Universiteit Brussel
Redactiesecretaris Belgische Radio en Televisie.

Ofschoon de statuten van de meeste BSP-federaties voorzien in de organisatie van interne partijvoorverkiezingen om de kandidatenlijsten samen te stellen, hebben wij al ter gelegenheid van vorige parlementsverkiezingen geconstateerd dat dit voorschrift slecht wordt nageleefd (1).

Wel is het zo dat in de federale partijstatuten veelal ook de mogelijkheid wordt gelaten aan het congres om van deze formule af te zien, in geval het om vervroegde verkiezingen gaat. Toch werd van die afwijking tot in de jaren zestig weinig gebruik gemaakt (2). Het is pas sinds de verkiezingen van 7 november 1971 duidelijk geworden dat de BSP de praktijk van de poll steeds meer verlaat ten voordele van het congres als beslissingsinstantie voor de lijstensamenstelling.

In dit artikel wordt gepoogd na te gaan in hoever die evolutie zich heeft doorgezet bij de recente parlementsverkiezingen van 17 april 1977.

Enkele vaststellingen bij tabel I.

a) In acht van de dertig partijarrondissementsfederaties werden de lijsten samengesteld door de organisatie van voorverkiezingen. Dit is drie minder dan in 1971 en 1974.

In tweeëntwintig federaties werden de lijsten vastgelegd door een congres.

(1) *Res Publica*, bundel XIV, 1972, nr 2, p. 240 e.v.
Res Publica, bundel XVI, 1974, nr 3-4, p. 373 e.v.

(2) DEWACHTER, W. : De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel. Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1967, p. 121 e.v.

b) Van de 62 gekozenen zijn er 28 (d.i. 45,2 %) via een poll, en 34 (d.i. 54,8 %) via een congres op de kandidatenlijst terechtgekomen.

TABEL I

De lijstensamenstelling voor de Kamer

Federatie	Poll	Congres
Antwerpen	6	—
Mechelen	—	1
Turnhout	—	1
Leuven	—	3
Maaseik-Tongeren	—	1
Hasselt	—	2
Gent-Eeklo	—	2
Oudenaarde	—	—
Aalst	—	2
Dendermonde	—	1
Sint-Niklaas	—	1
Brugge	—	2
Oostende-Veurne-Diksmuide	—	1
Ieper	—	—
Kortrijk	—	1
Roeselare-Tielt	—	2
Brussel	—	1
Nederlandse federaties	6	21
Bruxelles	—	5
Nijvel	—	1
Aat-Doornik-Moeskroen	—	3
Bergen	4	—
Charleroi	5	—
Zinnik	2	—
Thuin	1	—
Borgworm-Hoel	2	—
Lulk	6	—
Verviers	—	2
Aarlen-Bastenaken-Marche*	—	1
Neufchâteau-Virton*	—	—
Dinant-Philippeville	—	1
Namen	2	—
Franse federaties	22	13
Totaal Rijk	28	34

* Beide kiesarrondissementen vormen één partijfederatie.

c) Net als in 1971 en 1974 werd slechts in één Nederlandse federatie een poll gehouden (Antwerpen). In de andere federaties wees het federaal congres de kandidaten aan. Zo danken 6 van de 27 gekozenen hun plaats op de lijst aan een poll (d.i. 22,2 %), de overige 21 aan een congres (d.i. 77,8 %).

In zeven Franse federaties werd een poll georganiseerd : 22 van de 35 gekozenen werden zo op de lijst geplaatst, d.i. 62,9 %. In zes federaties werden de lijsten samengesteld door een congres (13 gekozenen, of 37,1 %).

d) Opmerkelijk in 1977, in vergelijking met de voorgaande twee parlementsverkiezingen, is het totaal ontbreken van buiten-poll-plaatsen en van beslissingen op bestuursniveau. De leden werden in alle federaties geraadpleegd, hetzij rechtstreeks via een poll, hetzij indirect via een congres.

Enkele besluiten bij tabel I.

a) Ook in 1977 werd er in de Nederlandse partijfederaties stelselmatig afgestapt van het systeem van de interne partijvoorverkiezingen (« poll »). Toch werden er twee kandidaten meer via een poll gekozen tot kamerlid, enerzijds omdat voormalig partijvoorzitter Jos van Eynde, die in 1974 automatisch als eerste op de lijst werd geplaatst zonder voorverkiezing, in 1977 geen kandidaat meer was, en anderzijds omdat de Antwerpse federatie, de enige die een poll heeft georganiseerd, bovendien een zetel winst heeft geboekt.

In de Franstalige Brusselse partijfederatie, waar tot in 1974 de poll besliste over de lijstensamenstelling, werd in 1977 overgestapt naar het congres als beslissende instantie. Overigens is de kandidatenaanwijzing in de Brusselse PSB in twee etappes gebeurd : eerst werd een zgn. commissie van wijzen onder leiding van Henri Simonet ermee belast voorstellen te formuleren met het oog op de lijstensamenstelling. Vertegenwoordigers van de zeven Brusselse kiesdistricten hadden in die commissie zitting, samen met de heren Simonet, Cudell en Debunne. Die commissie moest zich daarenboven houden aan een aantal door het partijbureau opgelegde afspraken met de Nederlandse Brusselse federatie. De oprichting van de commissie kwam pas tot stand na een vrij geanimeerd congresdebat tussen de afgevaardigden van Sint-Jans-Molenbeek, die zoals voorheen een poll wensten, en de leiders van de federatie, die de tijd te kort achtten voor de organisatie daarvan.

b) In vergelijking met 1971 en 1974 zijn er procentueel opnieuw minder gekozenen afkomstig van een door een poll samengestelde lijst (nl. 45,2 %). Voor de eerste keer zijn er zelfs meer gekozenen afkomstig van door het congres samengestelde lijsten dan van poll-lijsten. De poll is bijgevolg in 1977 niet langer de voornaamste techniek van lijstensamenstelling bij de BSP.

c) Mede doordat in 1977 volledig werd afgestapt van de kandidaten-aanwijzing door de beperkte partijbesturen, zijn er meer gekozenen via het congres in de Kamer terechtgekomen.

Dat de invloed van de leden, ook op congressen, niet louter theoretisch is, moge blijken uit de ervaring in de federatie Gent-Eeklo. In 1971 werd de lijst daar nog door het federaal bureau vastgelegd, in 1974 besliste het congres, dat de voorstellen van het federaal bureau aannam. In 1977 heeft het congres echter de voorstellen van het bestuur gewijzigd, zowel voor Kamer als voor de Senaat.

d) Het blijft een opmerkelijk verschijnsel dat de Franse en de Nederlandse federaties voor de lijstensamenstelling een beroep doen op verschillende technieken: in het eerste geval op de zgn. « poll », en in het tweede geval op het congres (3).

Wel is het juist dat ook in het Vlaamse gewest de partijvoorverkiezing nog wordt gehuldigd, met name in de Antwerpse federatie, waarbij zowat éénvierde van de Vlaamse leden zijn aangesloten, wat wijst op een ruime rechtstreekse raadpleging van de leden. Toch is deze 1/4-verhouding niet terug te vinden bij de Vlaamse gekozenen: slechts éénvijfde onder hen zijn via een poll-rangschikking gekozen geraakt (6 op 29) (4).

In de Franse federaties wordt de poll nog in ere gehouden in de grote arrondissementen, zoals Luik, Bergen en Charleroi. In de kleinere wordt echter, net als in Brussel en Vlaanderen, afstand gedaan van de voorverkiezingen en overgestapt naar het congres (Aat-Doornik-Moeskroen, Nijvel, Verviers). Uitgedrukt in aantal Franstalige gekozenen weegt de poll echter nog altijd het zwaarst door (22 via poll, 13 via congres), precies omdat zij stammen uit de grote federaties, waar de poll nog in zwang is.

Deze vaststellingen, samen met die welke wij vroeger al maakten, nl. dat gemeten naar het resultaat, uiteindelijk vrijwel geen verschil is te merken tussen poll en congres wat de vernieuwing van de fracties betreft (5), brengen ons ertoe te stellen dat, zoals de organisatie van beide nu is aangepakt, de discussie over de voorkeur voor één van beide technieken erg academisch en weinig relevant is.

(3) Ofschoon ook in Wallonië de praktijk van de poll verloren gaat. Zie verder.

(4) Deze ongelijke verhouding tussen bij een poll betrokken leden en uit een poll gesproken gekozenen is, hoewel nader onderzoek zulks moet bevestigen, op het eerste gezicht toe te schrijven aan het betrekkelijk hoog deelnemingspercentage voor de poll in Antwerpen: hoe hoger dit percentage bij een zo goed als constant aantal gekozenen, hoe hoger ook het aantal deelnemende leden per gekozene.

(5) *Res Publica*, bundel XIV, 1972, p. 242.

Res Publica, bundel XVI, 1974, nr 3-4, p. 378.

Nieuwe gezichten in de Kamerfractie.

Opnieuw wordt de vraag gesteld naar de vernieuwing van de fractie en het mogelijk verband met de wijze van lijstensamenstelling. Tabel II geeft een overzicht van de vernieuwing, waarbij overgestapte ex-senatoren niet als neofieten worden beschouwd.

TABEL II
De vernieuwing van de Kamerfractie

<i>Federatie</i>	<i>Gekozenen</i>	<i>Oud</i>	<i>Nieuw</i>
Antwerpen	6	4	2
Mechelen	1	1	—
Turnhout	1	1	—
Leuven	3	2	1
Maaseik-Tongeren	1	—	1
Hasselt	2	1	1
Gent-Eeklo	2	2	—
Aalst	2	1	1
Dendermonde	1	1	—
Sint-Niklaas	1	1	—
Brugge	2	2	—
Oostende-Veurne-Diksmulde	1	1	—
Kortrijk	1	1	—
Roeselare-Tielt	2	1	1
Brussel	1	1	—
Nederlandse federaties	27	20	7
Bruxelles	5	4	1
Nijvel	1	1	—
Aat-Doornik-Moeskroen	3	2	1
Bergen	4	2	2
Charleroi	5	3	2
Zinnik	2	2	—
Thuin	1	1	—
Borgworm-Hoei	2	2	—
Luik	6	5	1
Verviers	2	1	1
Aarlen-Bastenaken-Marche	1	1	—
Dinant-Philippeville	1	—	1
Namen	2	1	1
Franse federaties	35	25	10
Totaal Rijk	62	45	17

Enkele vaststellingen bij tabel II.

a) Bij de Nederlandse BSP-Kamerleden bedraagt de vernieuwingsgraad 26 % (7 gekozenen op 27). In Antwerpen is L. Hancké gekozen doordat een zetelwinst wordt geboekt, en Leona Detiège doordat ex-partijvoorzit-

ter Jos van Eynde zich heeft teruggetrokken (leeftijdsgrens). In Leuven dankt Jozef Colin zijn verkiezing aan zetelwinst. Het Limburgs aftredende Kamerlid Vanijlen heeft zich om persoonlijke redenen uit de politiek teruggetrokken en maakt aldus in Hasselt plaats voor E. Baldewijns. Aftredend Kamerlid Féris is overgestapt naar de Senaat: zijn plaats wordt ingenomen door L. Vanvelthoven. In Aalst valt de bijgewonnen zetel toe aan Mark Galle. In Roeselare-Tielt tenslotte profiteert Jozef Demeyere van de zetelwinst.

b) De vernieuwingsgraad bij de Franse BSP-gekozenen bedraagt 29 % (10 gekozenen op 35). In Brussel dankt Franz Guillaume zijn zetel aan de overstap van G. Cudell en L. Radoux naar de Senaat. Kamerlid M. Demets komt niet meer op (leeftijdsgrens) in Aat-Doornik-Moeskroen en ruimt aldus baan voor J.-P. Perdieux (die op de lijst oudgediende Georgette Brenez, ook gekozen, voorbijsteekt). In Bergen worden dank zij zetelwinst zowel R. Leclercq als Y. Biefnot gekozen. In Charleroi is L. Harmegnies (thans burgemeester) niet meer verkiesbaar (cumulatieverbod). Bovendien is er zetelwinst. De twee nieuwelingen zijn J.-C. Van Cauwenberghe en Marc Harmegnies. Nieuweling A. Van der Biest dankt zijn verkiezing in Luik aan de overstap van Irène Pétry naar de Senaat. De zetelwinst in Verviers komt F. Dupont ten goede. In Dinant-Philippeville treedt opvolger R. Delizée in de plaats van A. Grégoire (leeftijdsgrens). In Namen tenslotte neemt B. Anselme de zetel over van L. Namèche (burgemeester), die niet meer opkomt wegens cumulatieverbod.

c) De vernieuwingsgraad bij de Nederlandse en de Franse gekozenen ligt betrekkelijk hoog: meer dan éévierde van de gekozenen aan beide zijden van de taalgrens zijn nieuwe gezichten. In vergelijking met 1971 zet de vernieuwing zich aan Vlaamse zijde steeds sterker door. Voor de Waalse federaties was 1971 een hoogtepunt:

	<i>Nederlandstalige</i>	<i>Franstalige</i>
1971	18 %	37 %
1974	23 %	21 %
1977	26 %	29 %

Opnieuw wordt geconstateerd dat niet zozeer de keus van de lijsten-samenstellingstechniek de doorslag heeft gegeven bij de vernieuwing van de fractie, dan wel andere factoren, met dit maal als voornaamste zetelwinst.

Meer dan in 1974 hebben echter ook leeftijdsgrens, overstappen naar senaat (om partijgenoten getroffen door diezelfde leeftijdsgrens te vervangen) en cumulatieverbod een rol gespeeld, zeker aan Franstalige kant.

Het past hier te herinneren aan de voorschriften inzake cumulaties. Deze materie is geregeld in artikel 71 van de partijstatuten. Tot in 1974 luidde dit als volgt :

« Geen enkel lid mag meer dan één openbaar mandaat uitoefenen (...) indien het daartoe niet gemachtigd werd door het Bureau (...). »

TABEL III
Redenen van vernieuwing

<i>Omstandigheid</i>	<i>Nederlandstalig</i>	<i>Franstalig</i>
Zetelwinst	4	4
Terugtrekking van vroegere titularis wegens		
a) cumulatieverbod	—	2
b) leeftijdsgrens	1	2
c) overstap naar senaat	1	2
d) andere reden	1	—
Poll of congres	—	—

De tekst van dit artikel werd in 1974 gewijzigd. Het luidt nu :

« (...) De mandataris mag zijn mandaat samen uitoefenen met een beroep, een bezoldigde functie in de socialistische beweging of een tweede mandaat (...). »

Wie de nieuwe voorschriften (versie 1974) vergelijkt met de vroegere tekst merkt een afzwakking eerder dan een verscherping van het cumulatieverbod op. Voorheen was elke cumulatie zonder toestemming van het nationaal partijbureau verboden, nu is in feite een perkte cumulatie toegestaan (twee openbare of « socialistische » mandaten, of één mandaat en één beroep).

Aan Franstalige zijde passen enkele ex-mandatarissen het strengere verbod van het oude artikel 71 nog toe. Toch blijven figuren als Guy Mathot (burgemeester van Seraing), André Cools (partijvoorzitter en burgemeester van Flémalle), Henri Simonet (burgemeester van Anderlecht), Hervé Brouhon (schepen van Brussel), André De Groeve (burgemeester van Vorst), François Guillaume (burgemeester van Evere), Edmond Leburton (burgemeester van Borgworm) en Alain Van der Biest (burgemeester van Grâce-Hollogne) binnen de « ruime » cumulatienormen, ofschoon E. Leburton als voorzitter van de socialistische ziekenfondsen er toch al buiten valt. Lucien Harmegnies (burgemeester van Charleroi) en Louis Namèche (burgemeester van Namen) echter hebben zich uit de nationale politiek teruggetrokken om zich beter te kunnen toeleggen op hun plaatselijk mandaat.

Dergelijke voorbeelden worden niet aangetroffen aan Nederlandse zijde : Wim Geldolf (schepen van Anwerpen), John Mangelschots (schepen

van Deurne), Bob Cools (schepen van Antwerpen), Leona Detiège (schepen van Antwerpen), Lode Hancké (schepen van Berchem), Louis Tobback (schepen van Leuven), Jozef Colin (schepen van Diest), Frank van Acker (burgemeester van Brugge), Willem Content (burgemeester van Blankenberge), Marc Bourry (burgemeester van Harelbeke), Alfons Laridon (schepen van Oostende), Gilbert Timmerman (schepen van Gent), Lievin Danschutter (burgemeester van Zelzate) zijn allen tevens plaatselijk mandataris. Ons is geen geval bekend van een Nederlands ex-kamerlid dat zich heeft teruggetrokken omdat het al een plaatselijk mandaat vervulde.

Enkele vaststellingen bij tabellen IV, V en VI.

a) In tegenstelling tot de parlementsverkiezingen van 1971 en 1974 hebben voor 1977 wij de hand kunnen leggen op alle poll-uitslagen voor het hele land. Dit heeft het ons mogelijk gemaakt dit keer een volledig overzicht te maken.

De deelnemingsgraad van de leden, d.w.z. de verhouding tussen het aantal pollers en het totaal aantal leden bedraagt voor de Nederlandse federaties 47,4 %, voor de Franse 56,9 % en in het totaal 55 %. Dit betekent dat in de federaties, waar een poll werd georganiseerd, zowat de helft van de leden er ook heeft aan deelgenomen.

b) Berekend op het totale ledenbestand van de BSP, nl.

Nederlandse federaties	110.000
Franse federaties	140.000
Totaal BSP-PSB	250.000

heeft 9,6 % van de Nederlandse aangeslotenen, 36,5 % van de Franse aangeslotenen en 24,6 % van alle aangeslotenen aan een poll deelgenomen. Eénvierde van de socialistische partijleden was bijgevolg rechtstreeks betrokken bij de lijstenvorming.

Samengevat komt dit erop neer 1° dat één op twee van de aangeslotenen de gelegenheid geboden werd mee rechtstreeks te beslissen over de lijstensamenstelling, 2° dat slechts één op vier van de aangeslotenen van die gelegenheid gebruik heeft gemaakt.

c) Opnieuw blijkt in 1977 de belangstelling van de leden voor de lijstensamenstelling lichtjes te zijn afgenomen, althans in de federaties waar een poll werd gehouden. De deelnemingsgraad van de voorverkiezingen is, over het algemeen genomen, alweer gedaald, behalve in Antwerpen, waar hij integendeel vrij gevoelig is gestegen (+ 4,2 % in vergelijking met 1974 en + 3,7 % in vergelijking met 1971). In Luik en Charleroi is hij zo goed als ongewijzigd gebleven, maar in Bergen en

Zinnik is hij sterk gedaald (— 5 % en — 6,7 % in vergelijking met 1974). Het moet evenwel worden onderstreept dat in die twee federaties de deelnemingsgraad nog altijd zeer hoog ligt (61,7 % resp. 72,3 %).

TABEL IV
Deelneming aan de polls in de Nederlandse federaties

Federatie	Pollers	Leden	%	Kiezers	%
Antwerpen	10.531	22.217*	47,4	143.653	7,3

* Ledental 1976.

TABEL V
Deelneming aan de polls in de Franse federaties

Federatie	Pollers	Leden	%	Kiezers	%
Luik	14.701	32.331*	45,5	144.700	10,2
Bergen	7.399	12.000**	61,7	66.565	11,1
Zinnik	6.143	8.500**	72,3	41.220	14,9
Charleroi	9.899	16.450*	60,2	105.817	9,4
Namen	3.721	7.400*	50,3	53.190	7,0
Hoel-Borgworm	5.448	8.500**	64,1	45.190	12,0
Thuin	3.740	4.500**	83,0	29.134	12,8
	51.051	89.681**	56,9	485.816	10,5

* Ledental 1976.

** Geraamd ledental 1976.

TABEL VI
Evolutie van de lededeelneming aan de polls (in %)

Federatie	1971	1974	1977
Antwerpen	43,7	43,2	47,4
Luik	52,5	45,5	45,5
Charleroi	62,7	62,0	60,2
Bergen	68,9	66,7	61,7
Zinnik	?	79,0	72,3

d) Het pollerspercentage t.o.v. het aantal partijkiezers bedraagt in de federaties, waar een poll werd gehouden :

Nederlandse federaties	7,3 %
Franse federaties	10,5 %
Nationaal	9,8 %

Dit nationaal pollerspercentage is lager in vergelijking met de vorige parlementsverkiezingen (11 % in 1974) en heeft te maken met de stemmenwinst op 17 april 1977.

Uit de cijfers blijkt ook dat van elke tien BSP-kiezers er nauwelijks één mede heeft beslist over de lijstensamenstelling en dat de overige negen de lijst hebben goedgekeurd, zonder dat ondanks voorkeurstemmen ergens de volgorde van de kandidaten werd gewijzigd. Met andere woorden, 10 % van de BSP-kiezers, nl. de pollers, heeft de verkiezing van 28 kamerleden bepaald; de overige 90 % heeft weliswaar mee over het aantal gekozenen beslist, maar niet over de persoon van de kandidaten.

Uiteraard ligt de verhouding kiezers/lijstensamenstellers nog lager in de federaties, waar de leden niet rechtstreeks bij de lijstvorming werden betrokken, m.a.w. weer er congressen werden georganiseerd (6).

Algemene conclusies.

1. De poll raakt steeds meer in onbruik. In meer dan de helft van de federaties werd hij verzaakt, en voor de eerste keer werd ook meer dan de helft van de kamerleden gekozen op lijsten, die door congressen werden samengesteld. Alleen in enkele grote Franse federaties en in Antwerpen werd de poll in ere gehouden, waardoor toch nog iets meer dan de helft van de leden de gelegenheid krijgt rechtstreeks zijn zeg te hebben bij de lijstensamenstelling. Een op 2 leden grijpt die gelegenheid ook aan.

2. De andere leden, iets minder dan de helft, worden slechts onrechtstreeks bij de lijstensamenstelling betrokken via een congres. De evolutie is niet langer uitsluitend voelbaar in de Nederlandse federaties, maar is onmiskenbaar eveneens doorgebroken in de Franse federaties. Ze doet derhalve de vraag rijzen naar de al dan niet democratische organisatie, zo naar verloop als besluitvorming, van deze arrondissementele congressen, die achter hun gesloten deuren het analyserend oog van de wetenschappelijke onderzoeker schuwen.

Summary : The designation of socialist candidates.

Until 1971 the Belgian Socialist Party (BSP) was the only Belgian party that consulted its members on the composition of candidate-lists for the parliamentary elections.

Internal pre-elections were organized for this purpose.

(6) Zie over dit fenomeen : DEWACHTER, W. : De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel, p. 158 e.v., Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1967. DEWACHTER, W. : De voorverkiezingen tot samenstelling van het Belgisch Parlement, in : Onze Alma Mater, jg. XXIV, 1970, nr 3, p. 156 e.v.

Since 1971 however there is a clear trend to abandon this procedure and to make a party-congres the deciding factor.

In 1971 and 1974 this trend became predominant in Flanders ; it is now also clearly noticeable in Wallonia. Only one out of seventeen Dutch-speaking federations (Antwerp), and seven of the thirteen French-speaking federations organized pre-elections. As they were held in the large federations which send large numbers of members to parliament, there are still more French-speaking candidates in parliament through pre-elections than through a congres appointed list.

